

Karakterbeschrijving van Bertus en Tiny

Een groot misverstand over Lucebert is ontstaan na de biografie van Wim Hazeu over zijn geschreven antisemitische opvattingen in zijn brieven aan Tiny. Eigenlijk wilde Bertus, de latere Lucebert, gelijk de meeste joden een kosmopoliet zijn, hij voelde zich net zo'n wereldreiziger. Voor Tiny lag dat anders, haar grootste jeugdangst was het onbekende, vreemde, aparte en marginale dat ze als klein kind aantrof wanneer ze met haar vader, die pianostemmer was, meeging naar adressen in alle uithoeken van Amsterdam. Tiny leed enigszins onder haar oppervlakkige, gepantserde buitenkant, ze dacht rechtlijnig en rationeel en was niet gevoelig voor wat ze op zijwegen van haar standpunten kon tegenkomen.

De moeder van Bertus was een barjuffrouw die haar gezin verliet toen Bertus 2 jaar was, mede omdat zijn vader nauwelijks de kost kon verdienen. Zo ontstond zijn diepgewortelde angst dat z'n onbereikbare moeder voor altijd onbereikbaar zou blijven. De kleine Bertus kreeg visioenen van een geïdealiseerd vrouwenbeeld, zuiver en rein als de maagd Maria, die hij na de oorlog in zijn poging zich tot het katholicisme te bekeren in een klooster op een muur schilderde. Zijn liefde voor het Duitse meisje Anneliese kwam voort uit deze kinderangst. Bertus had een kinderlijke aard die moederlijke gevoelens bij Tiny opriep. Dat was gelijk haar sterke kant, haar moederlijke zorg en trouw, ook plichtsgetrouw aan haar baas Henning bij Cinéfoto waar ze werkte tijdens de oorlog. Die trouw was Bertus vreemd, in een spontane opwelling kon hij besluiten te gaan zwerven om inspiratie op te doen voor zijn tekeningen en gedichten. Tiny had grote bewondering voor deze krachtige artistieke en avontuurlijke eigenschap van Bertus. Bertus hield ook erg van muziek maar hij dweepte ermee, terwijl de liefde van Tiny uitging naar de echte muzikale talenten van sommige pianisten waarmee ze via haar vader al jong in aanraking kwam.

Lucebert is een bekende schilder en je zou verwachten dat hij de meeste bewondering voor bepaalde schilders koesterde. Dat was toch niet het geval, voor Bertus was schilderen en tekenen heel gewoon en alledaags omdat zijn vader met het beschilderen van etalages en uithangborden van winkels de kost probeerde te verdienen. Nee, voor het dichtend vermogen van de Duitse dichters als Rilke, Goethe en Hölderlin en de Hollandse Marsman had Bertus de grootste bewondering. Hiermee kom ik ook op een eigenschap van Bertus die hem steeds in de problemen brengt, namelijk grootspraak en hooggestemd idealisme. Door zijn grootspraak wordt hij door de meeste mensen in zijn omgeving weinig serieus genomen. Slechts zijn vriend Hans van der Zant, die zich later als de dichter Andreus zal manifesteren, en Tiny begrepen hem. Bij

zijn gesprek in Duitsland met de SD'er Max Aue doorzag Aue de grootspraak van Bertus over de Duitse dichters en filosofen en hij wist Bertus mee te slepen in diens eigen fantasie van een voetreis naar Rome. Wat dat aangaat was Tiny veel realistischer. Van de ideologie van orde, discipline en fatsoen was ze diep doordrongen, hetgeen goed uitkwam in de politieke omstandigheden van die tijd. Na het zien van de film *Judsüss* werd Tiny beheerst door haar haat op de verkrachter Süss en veroordeelde ze het Joodse volk met vooroordelen die de film extreem had uitvergroot zoals een losbandige slet die uit het raam hing met een Rabbijn. Ze voelde zich onveilig in de buurt van prostituees, die ze ooit uitdagend achter de ramen zag staan toen haar vader een piano stemde in een café in de roze buurt. Bertus voelde zich nou juist thuis in die buurt, die had juist een stronkhekel aan zijn familie thuis, allereerst zijn stiefmoeder en ook zijn vader en zijn broer die met het communisme sympathiseerde. In tegenstelling tot Tiny die keurig voor haar eindexamen hbs was geslaagd, had Bertus ternauwernood door ingrijpen van de tekenleraar en zijn leraar Duits zijn diploma ontvangen van een driejarige ulo. Zijn negatieve houding tegenover de meeste lessen had tot gevolg dat hij slechte cijfers had voor de meeste vakken waar hij niets om gaf. Bertus was een sloddervos die buiten schooltijd de gezelligheid en het vertier opzocht. Bertus was een geboren en getogen Jordaanse jongen, heeft als kind en puber geleefd en gefeest met de tantes Leen, de Kraaijkamps en soortgelijk goed volk, dat half Brabants-Vlaams en half Portugees en joods is. Tiny was daarentegen vooral een net meisje met een misogyn trekje die alleen thuis zat met haar boeken, met haar vader aan de piano en op tafel een opengeslagen maar nog leeg tekenblok, dat leeg bleef totdat ze Bertus leerde kennen. Zowel Bertus als Tiny had tekentalent en op hun werk bij Cinéfoto blonk Bertus uit in het retoucheren en Tiny in het inkleuren van foto's en reproducties. Na zijn ulo volgde Bertus door tegenwerking van zijn vader slechts een half jaar van de kunstnijverheidsschool, hoewel hij met de directeur en Bauhaus architect Mart Stam een uitstekende verstandhouding had. Zowel zijn vader als zijn oudste broer vonden dat artistiek-studentikoze gedoe op de kunstnijverheid niet bij hun milieu passen, hij moest gaan solliciteren voor een degelijke kantoorbaan. Maar Bertus werd een ontspoorde zoon, overal werd hij eruit geknikkerd. Korte tijd werkte hij voor de bioscoopreclame en zat hij dag in dag uit in de bioscoop en werd hij met zijn neus op het nieuws gedrukt. De onzekere Bertus had ook nog de handicap van zijn kleurenblindheid waardoor hij bij een test voor een fabrikant van kitsch-schilderijen hopeloos faalde en voor dit soort situaties vaak met kleurangst te bed lag. Gelukkig gaf Tiny hem zekerheid en regelmatig ging Bertus na afloop van het werk bij Cinéfoto naar haar kamer in de Javastraat om met haar te filosoferen over het leven, de liefde voor boeken te

delen en te tekenen. Na die bezoeken raakte Tiny geïnspireerd om zich vrij te voelen thuis te tekenen. Dankzij haar geslaagde middelbare schoolopleiding kon Bertus met zijn 'hechte en edele' vriendin en vertrouweling over Duitse schrijvers spreken en gedichten in het Duits citeren. Tiny had iets van een ideoloog die vasthield aan haar standpunten en die haar buurtgenoten die veelal lid waren van de NSB kon steunen met haar onderbouwde theoretische zienswijze. Bertus was weliswaar literair maar beslist niet ideologisch vasthoudend, eerder opportunistisch met een sterk gevoel voor welke wind hij mee moest waaien.

Want/need van Bertus: een hooggestemd ideaal en ambitie om in Duitsland een God begenadigd kunstenaar te worden/ een lange zwerftocht beginnen.

De laag die eraan toegevoegd wordt is het karakter van de twintiger Lucebert: in de biografie van Hazeu komt het onvoorspelbare, grillige, vaak zwijgzame en soms uitbundig lachende, spontane en speelse karakter van de twintiger Lucebert veelvuldig ter sprake. Hij kon ook diep ernstig en gedragen als een preker of een profeet gedichten voordragen, "de Duitse taal sprak hij ongelofelijk goed uit", maar hij werd ook om de haverklap verliefd en hopte van het ene naar het andere meisje. Hij zag eruit als een romantisch figuur met lange cape, zwarte trui, baard en lange haren "maar kon dat haar ook plotseling afknippen". Toen hij met Corinne wilde trouwen wilde hij "een bijzonder kapsel met strengels (als het gaat)" en had zij een broek voor hem gemaakt van een molton deken. Later op reis met Margje naar Rome droeg hij een nieuwe pantalon en schoenen en een keurig overhemd van haar man. In die tijd maakte hij hoofdzakelijk kleine tekeningen, veelal in boekjes met gedichten. Pas later begon hij met het schilderen van groot werk, dus dat Bertus (Lucebert) hier staat voor heel andersoortig werk bijt niet echt, de schilder Lucebert moest nog opstaan. En zijn kleine tekeningen komen in beeld voor zover nodig in het verhaal.

De alternatieve need van Lucebert (LIVE): hij heeft het boek *Der SS-Staat* (tweede druk 1946) van Eugen Kogon in handen. Hij las dat boek in 1948 en werd geconfronteerd met de hel van de concentratiekampen: "Schoonheid heeft z'n gezicht verbrand".

Aan het eind van de film draagt Lucebert het volgende gedicht voor met de titel "meditatie op een mond vol builenbal"(1948)

Zij namen een man en kaptten in zijn aangezicht (...)

Zij namen een vrouw en sneden haar een klokhuisenkeel (...)

zie zij hebben een kuil gekneed en ik kniel neer
tussen duizend geknakte tongen kaal en onteerd
nu nog te beluisteren papillen smakeloos lot
in den beginne was er een gat
en het gat was bij god
en het gat was god
(p.213 Hazeu)